

Tweede Kamer der Staten-Generaal
T.a.v. de leden van de vaste commissie Infrastructuur en Waterstaat
Postbus 20018
2500 EA 'S-GRAVENHAGE

DATUM 21 JUNI 2023
ONDERWERP Kamerbrief grondstoffenstrategie

Geachte leden van de vaste commissie voor Economische zaken & Klimaat,

Op 29 juni behandelt u Grondstoffen strategie. FME wil u graag vier punten meegeven:

- Koppel de **Grondstoffenstrategie** met het **Nationaal Programma Circulaire Economie**;
- De noodzaak van beschikbaarheid van **Kritieke grondstoffen** voor geopolitieke autonomie;
- Voor **grondstoffenrecycling** is een **groene energie intensieve** industrie noodzakelijk
- Het **gebrek aan middelen** op de begroting.

Over FME

FME is de ondernemersorganisatie voor de technologische industrie. Onze 2.200 leden zijn techno starters, handelsbedrijven, middelgrote en kleine industrie (MKI) en grote industrie/multinationals die actief zijn in de sectoren metaal, elektronica, elektrotechniek en kunststof. Er werken bij onze leden 220.000 medewerkers. De gezamenlijke omzet van de FME-leden bedraagt € 108 miljard en zij exporteren voor € 51 miljard. Daarmee realiseren de FME-leden een zesde van wat Nederland in totaal met export verdient.

Grondstoffenstrategie; De basis voor krachtig economische beleid voor maakindustrie

De Grondstoffenstrategie van december 2022 en het Nationaal Programma Circulaire Economie (NPCE) van februari 2023 vormen samen de basis voor een krachtig toekomstgericht economisch beleid voor de maakindustrie. Als grondlegger van het Uitvoering Programma Circulaire Maakindustrie (www.circulairemaakindustrie.nl) complimenteren FME en Metaalunie het kabinet met de goede visie en gestructureerde inhoud van beide stukken.

Maar visie, strategie en beleid leiden niet tot verandering. Het stimuleren van de circulaire economie en vooral het **uitvoeren** van de grondstoffenstrategie resulteren pas in een win-win situatie. Helaas zien we dat er vooralsnog enkel wat middelen zijn vrijgemaakt voor aangekondigde verkenningen, maar er worden nog geen structurele middelen beschikbaar gesteld voor het uitvoeren van de achterliggende acties die nodig zijn om de aangescherpte doelen te halen. Een versnelling richting een volledig circulaire economie en realisatie van de nationale grondstoffenstrategie vraagt om intensieve R&D en technologische innovaties. Veel van de circulaire technologie staat nog in de kinderschoenen, en deze valt nog niet snel uit te rollen. Daar zijn nog heel forse investeringen voor nodig.

FME-lidbedrijven zijn -de basismetaal uitgezonderd- *juist géén* grote verbruikers van ruwe grondstoffen en staan daarom op enige afstand. Onze maakindustrie assembleert hoogwaardige technologische producten en gebruikt materialen en composieten, elektrische componenten, chips, metalen en kunststoffen. FME-lid bedrijven importeren daarmee kritieke grondstoffen en zijn op deze wijze hiervan afhankelijk. De maakindustrie heeft een lage invloed op grondstoffengebruik maar kan wel een grote bijdrage leveren aan de verlaging van milieudruk van producten en eigen

productieprocessen door middel van ecodesign, levensduurverlenging en het sluiten van de materialenkringloop. Deze activiteiten vallen onder de NPCE. FME vindt het daarom logisch dat de Grondstoffenstrategie en het NPCE een tweeluik vormen.

Normeren en beprijzen of stimuleren en faciliteren.

Energiebesparing is een goed voorbeeld van een thema waar het beleid uitgekristalliseerd is en bedrijven al jarenlang succesvol mee aan de slag zijn op een volwassen niveau. Het blijkt veel lastiger om energiebesparing om te zetten in CO₂ reductie. Dit geldt ook voor grondstoffen- en circulaire economiebeleid. Dit bevindt zich als het ware nog op het niveau van een kind op de lagere school.

We zijn met elkaar het circulaire wiel aan het uitvinden. Circulaire businessmodellen van bedrijven vergen nog veel voorlichting, een helder wettelijk kader en een financieel positieve business case. Een voorbeeld hiervan ziet FME terug bij gebouwinstallaties. De wet stuurt op 65% recycling hiervan maar in de praktijk wordt een CV ketel of luchtbehandelingskast niet in één keer vervangen maar vindt onderhoud plaats en worden onderdelen vervangen. Dit verhoogt de levensduur van de installatie maar verlaagt ook het recyclingpercentage. En juist dat percentage wordt het bedrijf op beoordeeld. Vanwege hoge personeelskosten is vervanging of een nieuw product eenvoudiger en goedkoper. Zo plakt de fietsenmaker geen binnenband meer, maar vervangt deze. Het overschakelen op een andere businesscase vraagt vaak extra handelingen, overleg en organisatie. Een stalen balk als product hergebruiken is complex, daarom wordt deze alsnog geschredderd en omgesmolten waardoor we de kans op 60% extra CO₂ reductie mislopen. Een derde voorbeeld is de aanwezigheid van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) in producten. Substitutie hiervan is complex en kostbaar en wordt daarom niet automatisch opgepakt. FME mist instrumenten en flankerend beleid om behoud van waarde van producten centraal te stellen en dit soort problemen op te lossen.

- FME vraagt om de programmatische aanpak van de Transitieagenda Maakindustrie te continueren. Hiervoor is procesgeld nodig.
- FME adviseert dat er instrumenten komen die de circulaire businesscases van bedrijven ondersteunen en helpen om hoger op de R-ladder te komen. We denken daarbij aan een systematiek die gebaseerd is op de SDE++ regeling en de onrendabele top van de investering verlaagd.

Kritieke grondstoffen

De toename van de wereldbevolking naar circa 10 miljard in 2050 met een verdubbeling van de wereld economie zal leiden tot een anderhalf zo grote vraag naar schoon water, energie, landgebruik en grondstoffen. Conflicten zoals de Oekraïne oorlog, de kwestie Taiwan en natuurrampen vergroten de risico's dat er onvoldoende energie, componenten zoals chips en ook grondstoffen Nederland en Europa bereiken. De concurrentie tussen landen neemt toe. Er is een race gaande rondom AI, Quantum computers, 6G en robotica waarin Europa minimaal bij moet blijven met landen zoals de VS en China. Hebben Europa en Nederland nu voldoende geleerd van deze crisis? FME vindt van niet. Voor de klimaat- en energietransitie neemt het benodigde elektrische vermogen aan windmolens, zonnepanelen en aantallen elektrische auto's enorm toe. En daarmee onze behoefte aan nieuwe grondstoffen die voor meer dan 80% in landen buiten Europa, vooral China, beschikbaar zijn. Er is sprake van een mismatch zoals tabel 1 duidelijk laat zien.

Tabel 1. Mismatch tussen behoefte aan grondstoffen in Nederland en bronlanden

Behoefte van Nederland	2022	2030	Grondstoffen marktaandeel
Windenergie	5 GW	21 GW	80% productie vindt plaats in China, 91% zeldzame aardmetalen in China
Elektrische auto's	400.000 (5% totaal)	100 %	Lithium 44% Chili, Kobalt 64% Congo
Zonnepanelen	2,4 GW	19,5 GW	Gallium 85% , Germanium 67%, Indium 57% , Silicon 61% in China

Het lijkt FME niet verstanding de huidige afhankelijkheid van fossiele brandstoffen in te wisselen voor afhankelijkheid van kritieke grondstoffen, maar juist de kansen te pakken die de energietransitie biedt voor de open strategische autonomie. We moeten dan ook inzetten op diversificatie en daarmee versterking van de grondstofketens. Europa en Nederland maken wel plannen maar komen niet in actie. We gaan zelfs achteruit. In Europa is in het afgelopen jaar de helft van de zink en aluminiumproductie gestopt. De enige zinksmelter van Nederland (Aldel) is gestopt vanwege de hoge energieprijzen. De energieprijzen zijn recent gedaald maar liggen nog altijd een factor tweeëneenhalf hoger in vergelijking met 2021.

De grondstoffenscanner zou een nuttig instrument kunnen zijn voor de industrie maar bevat momenteel onvoldoende actuele data . Terwijl de huidige geopolitieke omstandigheden juist vragen voor uitbreiding van dit instrument. FME pleit voor het toevoegen van grondstoffen experts en meer samenwerking met landen zoals Duitsland in de vorm van een Critical Raw Materials Observatory .

Critical Raw Materials Act

Met de in maart 2023 gedeelde Critical Raw Materials Act (CRMA) spreekt de Europese Commissie haar ambitie om de afhankelijkheid van kritieke grondstoffen aan te pakken duidelijk uit. Het is positief dat de Europese Commissie inzet op Europese mijnbouw, -raffinage en -recycling. We moeten immers van NIMBY (Not In My Backyard) naar BIMBY (Better In My Backyard). Niemand wil een windmolen, mijnbouw of groot industrieel bedrijf in de achtertuin. Maar we willen wel in (elektrische) auto's rijden, zonnepanelen en gebruik maken van ICT. Daarvoor zijn kritieke grondstoffen onmisbaar. Europa heeft een industrie nodig voor deze activiteiten. Met een industrie houdt Europa ook controle over milieueffecten, arbeidsomstandigheden en IMVO gerelateerde thema's. Dit vergt lastige keuzes en investeringen in draagvlak, maar FME ziet geen alternatief. Het is daarom goed dat het Nederlandse kabinet in reactie op de CRMA het uitbreiden van de duurzame raffinagecapaciteit in Nederland overweegt. Met de Rotterdamse haven bezit Nederland veel kennis en kunde op het gebied van raffinage.

De Europese Commissie zet ook in op het diversifiëren van handelsrelaties om de leveringszekerheid te vergroten. FME vindt het belangrijk dat de Europese Commissie vol inzet op handelsverdragen en strategische partnerschappen met grondstofrijke landen. Het afsluiten van handelsakkoorden met India, Indonesië, Australië en het Mercosur-blok is daarom van groot belang. Naast handelsbeleid moet de focus ook liggen op investeringen in duurzame mijnbouw, raffinagecapaciteiten en infrastructuur in derde landen. De *EU Global Gateway Initiative* moet hier een belangrijke rol in spelen. Ten slotte is het goed dat het kabinet een rol wil spelen in de Critical Raw Materials Club, wat landen samen moet brengen die veel grondstoffen produceren en landen die veel grondstoffen gebruiken.

FME heeft ondanks de alomvattende aanpak van de CRMA wel een aantal punten van zorg. Zo krijgt de European Critical Raw Materials Board een centrale rol in de uitvoering van de CRMA. Hoewel het bedrijfsleven de complexe praktijk rond kritieke grondstoffen het beste kent, kunnen bedrijven en brancheorganisaties geen deel uitmaken van de Board. Hooguit kan het bedrijfsleven desgevraagd input leveren of de vergaderingen als deelnemer bijwonen. Een vaste plek aan tafel voor het bedrijfsleven is wenselijk. Daarnaast zou de lijsten met kritieke grondstoffen en strategische grondstoffen ook aluminium, aluminiumoxide en zink moeten bevatten. Deze grondstoffen zijn van groot belang voor de energietransitie. Met oog op de volatiele en snel veranderende wereld zouden er daarnaast elke twee jaar nieuwe lijsten moeten komen, in plaats van de voorgestelde vier jaar. Ten slotte zouden alleen bedrijven met 1.500 werknemers en een omzet van €2 miljard euro, waarvoor kritieke grondstoffen van aanzienlijk belang zijn, verplicht audits moeten uitvoeren over hun grondstoffenketens. Dit voorkomt dat kleinere bedrijven die weinig kritieke grondstoffen gebruiken onnodig rapporteren.

FME dringt daarom aan op deze acties door Nederland in samenwerking met Europa:

- Garandeer en faciliteer investeringen van de industrie in mijnbouw binnen en buiten Europa. Oefen daarmee controle en invloed uit op arbeidsomstandigheden en IMVO thema's;
- Sluit handelsverdragen en strategische partnerschappen op Europees niveau, met grondstofrijke landen en regio's;
- Garandeer en faciliteer investeringen en ontwikkelingen in smelter- en recyclingcapaciteit in Europa. Hiervoor is een gezonde basismetale industrie onontbeerlijk;
- Organiseer op Europees niveau een solide export- en recyclingbeleid en wettelijk kader. Open grenzen en handel zijn het uitgangspunt maar goederen- en afvalstromen kunnen wel beïnvloed worden. Veel e-waste, batterijen, kunststoffen, metalen worden door Europa geëxporteerd en daarmee ook kritieke grondstoffen en Europa blijft afhankelijk van import en betaalt een tweede keer als een gerecycled product opnieuw wordt geïmporteerd. Een goed voorbeeld is permanente magneten die vrij komen uit afgedankte windmolens in Europa opnieuw in te zetten;
- Stuur niet op grondstoffenreductiedoelen, maar stuur op milieudruk. Stel het optimaal *gebruik* van materialen centraal en voorkom *verbruik*. Baseer het beleid op waarde optimalisatie conform de R-ladder systematiek van Planbureau voor de Leefomgeving (PBL).

Circulaire economie koppelen aan klimaatbeleid en energietransitie

Circulaire maatregelen kunnen volgens TNO en Ecorys 7,2 Mton aan additionele CO₂-reductie opleveren in 2030.¹ Dat is een significante bijdrage aan de ambitie van het coalitieakkoord, het Fitfor55 pakket van Europa en vergelijkbaar met de aangescherpte doelstelling voor de gebouwde omgeving (7 Mton).² De potentie na 2030 is nog groter. Zo kan alleen al een volledig circulair gebruik van kunststoffen additioneel 4 Mton opleveren in 2050.³ Voor de maakindustrie wordt het

¹ TNO en Ecorys i.o.v. ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (2021), Bijdrage circulaire economie aan de klimaatopgave

² VVD, D66, CDA en ChristenUnie (2021), Coalitieakkoord 2021-2025 'Omzien naar elkaar, vooruitzien naar de toekomst'

³ CE Delft i.o.v. Plastic Europe Nederland en Federatie NRK (2021), CO₂-reductie met circulaire kunststoffen in Nederland

reductiepotentieel in het Nationaal Programma Circulaire Economie (conceptversie) ingeschat op ca. 2,2 Mton als bijdrage aan de 7,2 Mton minder CO₂.

Alternatieve energiebronnen zoals windmolens, zonnepanelen of het overschakelen op elektrisch rijden en toenemend gebruik van batterijen voor energieopslag vergt vele schaarse en kritieke materialen van strategisch geopolitiek belang. Hoger op de R-ladder komen door metaal als product opnieuw te gebruiken in plaats van shredderen en recycling kan minimaal 50% CO₂ besparen. Door meer aandacht te geven aan deze zogenoemde scope 3 emissies kan kosten efficiënt veel CO₂ gereduceerd worden. Het is onuitlegbaar dat het kabinet aan klimaatbeleid miljarden besteedt en aan beleid voor grondstoffen en de circulaire economie maar tientallen miljoenen euro's.

Groene energie-intensieve industrie noodzakelijk

Uiteindelijk worden alle producten onbruikbaar en belanden in het afvalstadium. Om van afval bruikbare grondstoffen te maken is er industrie nodig. Staal- en aluminiumproductie voor metalen, de chemie voor onder andere kunststoffen en composieten en we moeten inzetten op batterij recycling en metaalraffinage. Zonder eigen industrie is Europa niet in staat de materiaalkringloop te sluiten en exporteren we Arbo- en milieuproblemen naar landen met vaak lagere eisen. Om de materiaalkringloop te sluiten zijn energie intensieve processen nodig die zo spoedig mogelijk moeten draaien op 100% groene energie.

De industrie kan dat niet alleen en heeft hulp nodig bij vergunningverlening, oplossen van netcongestieproblematiek bij elektrificatie, overschakelen op duurzame, warmte, groen gas, waterstof. Er is grote haast, maar de industrie heeft ook tijd nodig voor deze transitie en voldoende technici. Grote industrie het MKB vormen ecosystemen en hebben elkaar nodig. Het grote verschil in energieprijzen tussen Europa en andere landen zoals de VS leidt tot volgens PwC tot lagere investeringen in Europa of zelfs het vertrek van internationale bedrijven⁴. Met negatieve effecten op het MKB. Dit proces wordt nog versterkt met de introductie van de IRA Act in de VS en het zwakke Europese antwoord daarop. Een goed doordacht grondstoffenbeleid in combinatie met energiebeleid kan dit voorkomen en draagt bij aan grotere geopolitieke autonomie.

Wat is nodig?

- Verschuif middelen van klimaatbeleid naar beleid voor grondstoffen en circulaire economie. Dat draagt kosten efficiënt bij aan het reduceren van CO₂;
- Geef prioriteit aan het behoud van de industrie ten behoeve van grondstoffenrecycling en faciliteer en versnel de verduurzaming.
- Zorg voor een centrale regie voor de aanleg van de benodigde infra structuur voor het vergroenen van onze industrie
- Biedt de industrie investeringszekerheid en tijd om de transitie af te ronden

Gebrek aan middelen

FME werkt samen met anderen hard aan de uitvoering van de Transitieagenda Maakindustrie. Tot onze spijt zien we dat het kabinet de Grondstoffenstrategie en circulaire economie beleid in feite niet serieus neemt. Op de begroting van het ministerie van I&W is structureel maar 32 miljoen beschikbaar. De voorjaarsnota heeft daar niets aan veranderd. Bij het ministerie van EZK zijn wel middelen beschikbaar, maar de prioriteit van dit ministerie ligt bij het Klimaat en Energiebeleid.

⁴ PwC Strategy& Gevolgen hoge energieprijzen op Nederlandse bedrijfsleven, november 2022

Het ministerie van Economische Zaken en Klimaat meldde FME en Metaalunie in juni 2022 dat er per 1 juli geen geld meer beschikbaar was voor het programma van de Transitie Agenda Maakindustrie. De website www.circulairemaakindustrie.nl is vooralsnog door ons overgenomen maar andere activiteiten zoals het jaarlijkse symposium zijn als gevolg van het bezuinigen geschrapt. Eerder in deze brief is benadrukt waarom de inzet van instrumenten die de transitie naar de circulaire economie en grondstoffenstrategie stimuleren en faciliteren noodzakelijk is.

Het gebrek aan middelen signaleert FME niet als enige. Ook het SER rapport “Evenwichtig sturen op de grondstoffen- en energietransitie voor brede welvaart”⁵ benoemt dit probleem. De SER concludeert terecht: “Zonder versnelling van de grondstoffentransitie worden klimaatdoelen niet gehaald”. Het baart ook de SER zorgen dat er in het coalitieakkoord weinig extra budget is gereserveerd om invulling te geven aan de grondstoffentransitie. FME pleit er al jaren voor dat het kabinet tenminste € 100 miljoen investeert in de circulaire economie. Dat verhoogt ook de uitvoerbaarheid en impact van de aangenomen motie 32852 nr. 192 van Hagen, Haverkort & Mulder over grondstoffenvoorzienigheid.

FME verzoekt u daarom te repareren wat het kabinet nog niet heeft geregeld:

- Trek **structurele middelen** uit voor de circulaire economie;
- Reserveer **procesgeld** voor de uitvoering van de **transitieagenda's om te innoveren**.

Mocht u nog vragen hebben, dan kunt u contact opnemen met Public Affairs adviseur mw. Laurine Bonnewits (0616109092)

Met vriendelijke groet,

Theo Henrar
Voorzitter FME

⁵ <https://www.ser.nl/-/media/ser/downloads/adviezen/2022/grondstoffentransitie-energietransitie.pdf>